

To spillemænd fra Sydthy

Af OLAF NØRGAARD, Holstebro

Over hele landet har der i de senere år været kraftig vækst i interessen for de gamle folkedanse og den dertil hørende musik, og der findes efterhånden talrige trykte nodehæfter med samlinger af de gamle melodier. I Thy har vi haft folkedansere, folkemelodier og spillemænd som i det øvrige land, men alligevel er det sjældent at støde på melodier og danse, der stammer fra denne landsdel.

Dette skyldes sandsynligvis, at der er forsket alt for lidt i Thy's spillemænd og deres musik. Nedenstående biografier over to spillemænd fra Sydthy er et forsøg på at råde bod på denne mangel.

Jens Christensen Ettrup, tømrer, landmand og spillemand blev født 25. december 1833 i Boddum sogn, Refs herred. Faderen, tømrer og landmand Christen Jensen, Ettrup, var født i Skjoldborg. De nærmeste forfædre var mindre gårdmænd og fæstebønder. Navnet Ettrup blev også brugt af familien i Skjoldborg. Det var bragt ind i slægten af Christen Jensens "stedbedstefar". Jens Ettrups mor, Johanne Madsdatter, var gårdmandsdatter fra Hygum sogn, Ringkøbing amt. Hendes fader flyttede fra gården få år efter hendes fødsel, og hun blev uddannet som "skrædder pige".

Christen Jensen og Johannes Madsdatter var stræbsomme og sparsommelige folk, og de kunne i 1844 købe en ejendom i Helligsø på knap 1 tønde hartkorn. I 1856 købte de ubebyggede, sammenhængende parceller i det østlige Helligsø på i alt 3 tønder, 5 skæpper, 3 fjerdingkar og 1 album hartkorn, og her rejste de samme år en helt ny gård, Øster Helligsøgård.

Jens Christensen Ettrup og Mette Kirstine Christensdatter fotograferet af W. Kjølbj, Thisted, i halvfemsene.

Jens Ettrup havde af faderen lært tømrerfaget og var desuden uddannet som smed. Han var den 11. november 1856 blevet gift med Mette Kirstine Christensdatter fra Hurup, søster til Niels Nielsen Christensen, der senere vil blive omtalt. De nygifte tog bolig på Øster Helligsøgård,

og her boede de to generationer sammen til 1873, da Christen Jensen afstod gården til sønnen og selv flyttede ind i et aftægts hus på et hjørne af marken.

Mette Kirstine Christensdatter kaldes undertiden væverske, og det vil sige, at alle beboerne på Øster Helligsøgård mestrede et håndværk, og at gården følgelig i udstrakt grad var selvforsynende. Da de alle var flittige og sparsommelige, kan det ikke undre, at de efterhånden arbejdede sig frem til solid velstand. Gårdens historie på denne tid er i øvrigt almindelig landbrugshistorie med dræning og mergling af marken, voksende besætning, voksende udbytte og indretning af større og bedre bygninger. Laden, som står endnu, er bygget omkring 1885 af Jens Ettrup selv med hjælp fra svogeren tømrer Christen Christensen, Refs.

Efter alle samstemmende vidnesbyrd levede Jens Ettrup og Mette Kirstine et meget lykkeligt ægteskab. De fik ti børn, hvoraf dog kun de syv nåede voksenalder. Børnene gik i forældrenes fodspor og blev selvstændige næringsdrivende. To sønner blev snedkere, en søn blev slagter, en landmand. De tre døtre blev gift med landmænd.

Som det passer sig for en spillemandsfamilie var både forældre og børn af et muntert sindelag, altid oplagt til fest, især til dans. En af sønnerne spillede violin, to trækharmonika. Kom der gæster på Øster Helligsøgård, kunne man være sikker på, at musikinstrumenterne blev taget frem.

I 1899 forpagtede Jens Ettrup Øster Helligsøgård bort til en søn, i 1904 afstod han den til en svigersøn. Selv flyttede han ned i aftægtsboligen, hvor hans forældre havde boet, og her levede han og Mette Kirstine en lykkelig alderdom, omgivet af børn, svigerbørn, børnebørn og oldebørn. I 1916 kunne de fejre diamantbryllup, begge med et fortræffeligt helbred, men i julen 1917 var det tydeligt, at alderdommen var ved at gøre sin ret gældende. I begyndelsen af 1918 døde de begge med et par måneders mellemrum uden egentlig sygdom. De blev begravet på Helligsø kirkegård lige ved siden af Jens Ettrups forældres grav. Begge gravsteder findes endnu, tæt op mod det vestlige dige.

At kalde Jens Ettrup spillemand er kun delvis rigtigt. Hans instrument var violinen, hans repertoire den tids spillemandsmusik. Men musikken var for ham ikke et erhverv, kun en hobby. Han kunne spille ved dans i hjemmet, måske en enkelt gang for en nabo eller slægtning, men han tog ikke ud og spillede for betaling, således som svogeren gjorde.

Det er sikkert, at han har lært at spille i sin tidlige ungdom, men hvem der har været hans lærer, er det endnu ikke lykkedes at finde ud af. Meget tyder på, at han og svogeren Niels Nielsen Christensen har haft den samme lærer.

Jens Ettrups violin og violinkassen, sidstnævnte fremstillet af ham selv, gik i arv til en dattersøn og findes endnu i familien. Desuden opbevares to håndskrevne nodehæfter, der har tilhørt ham indholdet af disse vil blive omtalt i en efterfølgende artikel.

Niels Nielsen Christensen, murer, husejer og spillemand blev født 8. juni 1843 på et husmandssted på Sindrup mark, Ydby sogn, Refs herred. Faderen, Christen Nielsen, var gårdmandssøn fra Lyngs, moderen, Mette Madsdatter var født på Sindrupgård, hvor hendes forfædre havde boet i flere generationer.

I august 1845 flyttede familien til en gård på 2 tønder hartkorn i Refsbøl, Hurup sogn, det nuværende Bredgade 14, matr. nr.7 b og 7 z, som skulle blive hans egentlige barndomshjem. Om hans barndom og ungdom ved vi meget lidt, udover at han fik lært murerfaget. Den 18. november 1870 blev han gift med Sidsel Marie Jensdatter fra Ydby. Hendes far, der da var død, havde været postbud og husejer. Hendes mor boede alene i huset matr. nr.14 d Ydby og Tvolm, det nuværende Brændgårdsvej 63.

Omtrent samtidig med giftermålet fik Niels Christensen skøde på dette hus. Prisen var 500 rigsdaler, der skulle dog kun betales 450 rigsdaler kontant, til gengæld forbeholdt svigermoderen sig "fri beboelse i den ene ende af huset, fri afbenyttelse af husets brønd og et lille stykke haveplads".

Niels Christensen havde derved fået foden under eget bord, men boligforholdene skulle snart vise sig at være trange. Der kom nemlig hurtigt familieforøgelse, og dette gentog sig regelmæssigt hvert eller hvert andet år, indtil den sidste, nummer 13, blev født i 1892. Alle børnene nåede voksenalder, og da svigermoderen først døde i 1885, må der sommetider have boet 10-12 personer i det lille hus.

Niels Nielsen Christensen og Sidsel Marie Jensdatter fotograferet af W. Kjølby, Thisted, sandsynligvis ved sølvbrylluppet i 1895. På det originale fotografi sidder Niels Christensen med Afholdsforeningens syvttakkede stjerne på frakkerens revers. Da dette fotografi var i en dårlig forfatning, måtte det retoucheres, og dermed forsvandt stjernen.

I 1901 byggede Niels Christensen med hjælp af svogeren, tømrer Hans Jensen, et hus i Hurup, det nuværende Bredgade 223, matr. nr.71. Her boede han til sin død i 1909.

Om Niels Christensen ved vi, at han hele sit liv var en spasmager, altid ude efter at have sine medmennesker til bedste. Der lever endnu talrige historier om hans forskellige narrestreger. Her skal kun berettes et par af de mest karakteristiske.

Da han i 1865 aftjente sig værnepligt i Viborg, skulle mandskabet stille op til badning. Niels Christensen skabede sig og jamrede, som om han havde vandskræk. Det gavnede ham dog ikke, han blev skubbet i vandet, hvor han sank som en sten og var væk. Stor forfærdelse især blandt officererne, der gjorde parat til at dykke for at finde ham. Pludselig blev man opmærksom på, at han svømmede rundt i god behold langt fra bredden og morede sig over det postyr, han havde skabt.

Engang, da han kom forbi præstens have, gik dennes søn og skød efter fugle med sin luftbøsse. Da drengen skød, lod Niels Christensen sig falde pladask ned på vejen, hvad der bevirkede, at drengen forskrækket løb ind og fortalte, at han havde skudt en mand. Men denne mand var selvfølgelig over alle bjerge, da præstegårdens folk kom ud for at se, hvad der var sket.

Der lever nu kun ganske få mennesker, der har set Niels Christensen i virksomhed, men disse og andre, der har hørt om hans musik på anden hånd, berømmer ham som en fremragende musiker. Hans dygtighed og den kendsgerning, at han spillede både violin og klarinet, kan måske føre til opsporingen af hans lærer, der jo må have haft de samme færdigheder.

I modsætning til Jens Ettrup var han "professionel spillemand", hvis man tør bruge dette udtryk. Han tog ud og spillede for betaling for hvem, der ønskede hans hjælp. Vi ved intet om, hvorledes han blev lønnet, men lønnen har forhåbentlig været høj, for arbejdet må have været meget krævende. Ved større fester mødte han tit om formiddagen, en dreng blev placeret i indkørselen til gården, og så snart en ny gæst var i sigte, blev spillemanden kaldt ud for at blæse gæsten et stykke på klarinetten. Om eftermiddagen havde spillemanden nogenlunde ro, men når middagen var sat til livs, begyndte arbejdet for alvor. Så gik dansen i storstuen den hele nat og sommetider til langt op på formiddagen den næste dag. Og her var Niels Christensen rigtig i sit es, han ikke blot sørgede for musik, men også for, at der var det rette gode humør hele tiden. Hvis der manglede en mand i en kvadrille, gik han med i dansen samtidig med, at han trakterede violinen eller klarinetten. Ja, han siges også at have kunnet danse pardans og spille samtidig. Gik dansen helt i stå, brugte han tiden til at lave forskellige løjer med gæsterne, således at pausen ikke blev alt for lang.

Disse færdigheder og hans dygtighed i behandlingen af musikinstrumenter gjorde, at han blev berømt over hele Sydthy og meget efterspurgt til alle fester. Alle vidste, at når "Niels Bajads", som han blev kaldt, havde givet tilsagn om at spille ved en fest, kunne man være sikker på, at der ville blive den rette feststemning. Men anstrengende må det have været, og det har været en meget træt mand, der ved middagstid den følgende dag gik hjem med violin og klarinet, ofte mange mil til fods til det lille hus i Ydby, hvor der ikke var megen ro for en mand, der trængte til at sove.

Hans erhverv beskrives ofte med det udtryk, at han "murede om dagen og spillede om natten", han må altså have været en meget flittig og virksom mand. Vor tids

mennesker ville sige, at han i en sådan tilværelse var meget udsat for stress, og det var ikke den eneste risiko ved arbejdet. Spillemanden blev selvfølgelig beværtet på lige fod med de andre gæster med mad og især drikke, og når dansen var begyndt oppe i storstuen, var det en

Niels Christensens begravelse 1909.

æressag for værtsfolkene og gæsterne, at den, der sørgede for musikken, ikke kom til at tørste. Den ene efter den anden kom op for at skåle med ham, og var der mange fester på samme årstid, som det f.eks. var tilfældet lige efter høst, kunne der gå flere dage, hvor han ikke var ædru. Han blev selv klar over, at der var en fare, og da det ikke var muligt blot at indskrænke drikkeriet, meldte han sig ind i Afholdsforeningen og blev total-afholdsmand. Traditionen siger, at den endelige beslutning herom blev taget en formiddag, da han kom hjem i løftet stemning og

så sine drenge sidde omkring bordet og lege drikkegilde.

Denne muntre og virksomme mand skulle få en langsom og pinefuld død. Traditionen siger, at han døde af mavekræft, og det er sandsynligvis rigtigt. I dødsannoncen står ”efter et langt sygeleje”. Han blev begravet fra hjemmet søndag 22. september 1909, og vi har et billede, der blev taget ved denne lejlighed. Udenfor huset, grupperet omkring kisten står børnene og den dødes søskende, længere væk det talrige følge af naboer og bekendte, midt i det hele Afholdsforeningens fanebærer med foreningens fane.

Niels Christensens ry har overlevet til i dag, men det er næsten også det eneste minde, vi har om ham. Violinen og klarinetten er forsvundet, alle skriftlige minder såsom forsikringspolicer, skøder og breve ligeledes. Et stort håndskrevet nodehæfte overlevede i mange år, og er set sidste gang omkring 1940. Det kan dukke op igen.

Kilder

Kirkebøger, realregistre, skøde- og panteprotokoller i Landsarkivet i Viborg.

En kort omtale af de to spillemand i ”Historisk Årbog for Thisted Amt” 1963, side 197-198.

Andre oplysninger, bl.a. om familietraditionen stammer fra Niels Christensens børnebørn.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Hanherred 1981, side 63-70).